

15. *Саверчанка, І. В.* Сымон Будны: Гуманіст і рэфарматар / І. В. Саверчанка. – Мінск, 1993.

16. *Старостенко, В. В.* Идеи свободомыслия и свободы религии в ренессансно–гуманистической мысли Беларуси развитого Возрождения (вторая половина XVI века) / В. В. Старостенко // Вопросы религии и религиоведения : сб. / сост. и общ. ред. Н. А. Кутузовой, А. А. Лазаревич, В. В. Шмидта. – М., 2011. – Вып. VII : Антология отечественного религиоведения: религиоведение Беларуси. – Ч. 2. : Очерки истории религиозно–философской мысли Беларуси (актуальные проблемы конца XX – начала XXI в.). – С. 170–186.

17. *Fleischmann, S.* Szymon Budny: Ein theologisches Portrait des polnisch-weißrussischen Humanisten und Unitariers (ca. 1530–1593) / S. Fleischmann. – Köln; Weimar; Wien, 2006. – (Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte: Neue Folge; – Reihe A: Slavistische Forschungen, 53)

18. *Merczyng, H.* Szymon Budny jako krytyk tekstów biblijnych / H. Merczyng. – Kraków, 1913.

**КНИГА «ПЕСНЯ ПЕСЕНЬ» САЛАМОНА:
ІНСЦЭНІРОЎКА ЯК УЗБУЙНЕННЕ МАСТАЦКАГА
ПАТЭНЦЫЯЛУ ПЕРШАКРЫНІЦЫ**

К. М. Князева,

кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт,

*дацэнт кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў установы адукацыі
«Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў»*

Аналізу старажытнага тэксту «Песні песень» Саламона прысвечана нямала прац, але да праблем яго інтэрпрэтацыі на сучаснай сцэне даследчыкі на сённяшні дзень звяртаюцца не часта. Сапраўды, інсцэніроўка «Песні песень» – з’ява рэдкая, аднак у апошні час можна было ўбачыць некалькі пастановак, якія звярнулі на сябе ўвагу. Сучаснае рэжысёрскае прачытанне кнігі Старога Запавету дае магчымасць убачыць у ёй актуальныя і надзённыя рысы, што дазваляе зірнуць на «Песню песень» Саламона з пункту гледжання значнасці гэтага тэксту для сённяшняга рэцыпіента.

У яўрэйскай Бібліі кніга «Песня песень» змяшчаецца ў трэцяй частцы святых старазапаветных кніг. У хрысціянскай Бібліі яна займае месца ў шэрагу вучыцельных кніг пасля двух іншых твораў Саламона – кніг Прыпавесцей і Еклезіяста. І гэта ледзь не адзінае, пра што можна сказаць з упэўненасцю, бо час напісання гэтага тэксту, яго аўтарства і сэнс

самога зместу ўтрымліваюць у сабе мноства загадак, якія навукоўцы розных часоў спрабуюць вырашыць з рознай ступенню паспяховасці. Дакладна невядома, калі менавіта была напісана «Песня песень». Аднак большасць даследчыкаў лічаць, што кніга была створана прыкладна паміж V і III ст. да н. э. Таксама не спыняюцца спрэчкі пра аўтарства гэтага тэксту. Напрыклад, сучасны амерыканскі даследчык Том Гледхіл у сваёй працы ўказвае на тое, што «...гэтая паэма не мае дачынення да цара Саламона» [1, с. 12]. У той час як расійскі бібліеіст XIX ст. Аляксандр Лапухін сцвярджаў: «Праваслаўная навука, насупраць, не мае ніякага імкнення адыходзіць у гэтым пытанні ад сведчанняў падання, паводле якога пісьменнікам кнігі быў менавіта мудры цар Саламон» [2].

Яшчэ складаней справа ідзе з інтэрпрэтацыяй зместу, ідэі, сэнсу кнігі «Песні Песень». Большасць даследчыкаў лічыць, што тэкст варта ўспрымаць у якасці прыпавесці ці алегорыі, звязанай з рэлігійным пасланнем: «Кніга Песня Песень з'яўляецца найцудоўным творам святой боганатхнёнай мудрасці і святой паэзіі» [2]. Аднак і тут лёгка выявіць нюансы ў прачытанні.

Юдаізм інтэрпрэтуе тэкст як любоў Бога да яўрэйскага народа: «Малады пастух і палюбоўнік ў Песні Песень, які ідэнтыфікуецца з царом Саламонам, разглядаўся як Бог Ізраіля, а яго ўмілаваная – як абшчына Ізраіля» [5].

У хрысціянскай традыцыі была ўспрынята агульная думка алегарычнага разумення «Песні Песень», аднак, па зразумелых прычынах, на месца Месіі быў пастаўлены Ісус Хрыстос, а замест Ізраіля паўстала хрысціянская супольнасць. Такім чынам, з хрысціянскага пункту гледжання тэкст тлумачыцца як любоў Хрыста (жаніха) і Царквы (нявесты). Цікава, што ў каталіцкім прачытанні гераіня Суламіта паўстае як алегарычны вобраз Маці Божай, а чытанне кнігі падчас набажэнстваў прымяркоўваецца да Багародзічных святаў. У набажэнстве праваслаўнай царквы тэкст «Песні Песень» не выкарыстоўваецца, але нярэдка ўжываюцца выразы з гэтай кнігі [2].

Акрамя рэлігійнай досыць распаўсюджана і свецкая трактоўка, якая кажа аб адлюстраванні палымянага зямнога кахання паміж мужчынам Саламонам і жанчынай Суламітай. Сінагога і царква сустракалі такі погляд поўным асуджэннем. Напрыклад, у 5 ст. біскуп Хведар Мапсуецкі быў асуджаны за літаральнае тлумачэнне «Песні Песень» пятым сусветным саборам. Па словах Аляксандра Лапухіна, «пры літаральным разуменні, Суламіту з кнігі Песня Песень атаясамлівалі або з Авісагаю Сунаміцянкай або з дачкой Фараона, жонкаю Саламона, ці ж з якой-небудзь іншай нявестай ці наложніцаю Саламона» [2]. Згодна з гэтымі

поглядамі, у «Песні Песень» сапраўды адлюстроўваецца факт з жыцця цара Саламона.

Пазней быў развіты іншы кірунак свецкай тэорыі, згодна з якім у кнізе апяваецца чыстае, але гарачае каханне нейкіх абстрактных мужчыны і жанчыны. Так, напрыклад, Том Гледхіл прапануе зірнуць на кнігу як на літаратурны твор, у якім дадзена паэтычнае апісанне зямнога кахання і інтымнай блізкасці. «Упэўнены, што ў Кнізе Песня Песень гаворка ідзе пра закаханых мужчыну і жанчыну» [1, с. 10, 12]. На думку гэтага і іншых даследчыкаў, сюжэт «Песні песень» заключаецца ў наступным: прадметам кахання Суламіты з'яўляецца пастух, з якім яе разлучыў Саламон, узяўшы да сябе ў палац наложніцай. Але дзяўчына засталася верная свайму каханаму, пераадолеўшы ўсе спакусы. У рэшце рэшт яна была адпушчана да пастуха, пасля чаго закаханыя спалучыліся шлюбам.

Навукоўцы таксама разыходзяцца ў меркаванні наконт літаратурнай формы кнігі. Адсутнасць у ёй апавядання ад першай асобы дае некаторым даследчыкам падставу называць «Песню Песень» драмай, лірыка-драматычнай паэмай або лірычнай паэмай у драматызаванай форме [4, с. 328]. Цікава, што некаторыя навукоўцы XIX ст. (Евальд, Фюрст, Нельдэке, Бэтхер, Рэнан, Кемпф і інш.) гавораць аб сцэнічным прызначэнні гэтага тэксту і нават пра тое, што ён мог мець сцэнічнае ўвасабленне. Аднак гэтыя гіпотэзы пакуль не даказаны. «Ні аднаму біблейскаму крытыку, прыхільніку тэорыі драмы, не ўдалося даказаць прысутнасць у Песні Песень усіх драматычных элементаў, драматычна вытрыманага дыялогу, дзеяння, месца сцэны, аднастайнага дзялення п'есы на акты і з'явы, падзелу роляў» [2]. На думку ж Тома Гледхіла, «кніга Песня Песень – гэта цыкл паэм старажытнайўрэйскай любоўнай лірыкі, якія не могуць быць аб'яднаны скразным сюжэтам» [1, с. 15].

І калі велізарная колькасць шэдэўраў сусветнага жывапісу прысвечана сюжэтам «Песні Песень», а паводле гэтага тэксту напісана мноства празаічных, вершаваных, музычных твораў, то выкарыстанне тэксту кнігі ў якасці матэрыялу для сцэнічнай пастаноўкі – з'ява вельмі рэдкая. Аднак у XXI ст. з'явілася некалькі такіх спектакляў, якія звярнулі на сябе ўвагу. Сярод іх, напрыклад, версія рэжысёра Руслана Кудашова, прадстаўленая ў Вялікім тэатры лялек (г. Санкт-Пецярбург, 2013 г.). Акрамя таго, «Песня Песень» нароўні з іншымі тэкстамі пакладзена ў аснову перформанса «SOS (The Song of Songs)» рэжысёра Веры Мартынавай (г. Масква, 2018 г.). Асаблівую цікавасць прадстаўляе сабой спектакль беларускага пастаноўшчыка Юрыя Дзівакова (г. Мінск, Цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн», 2018 г.). Важна звярнуць увагу на праблему актуалізацыі старажытнага тэксту.

Гэта звязана з рэжысёрскімі пошукамі ўнутранага дзейснага патэнцыялу, закладзенага ў «Песні Песень».

Спектакль «Песня Песень» Вялікага тэатра лялек па прызнанні Руслана Кудашова быў натхнёны фільмам «Колер граната» Сяргея Параджанава. Сапраўды, падобна таму, як асноўныя рашэнні аўтара кінакарціны ляжаць у выяўленчай сферы, спектакль таксама ўяўляе сабой серыю візуальных эпізодаў-карцін на тэму любоўных пакут. Родніць з фільмам тэатральную пастаноўку яе лірычнасць і паэтычнасць. Мастачка Марына Заўялава прадстаўляе на сцэне гульню розных стыхій і матэрыялаў: сыплецца збожжа, з сапраўдных гранатаў струменіцца яркі сок, пунсовыя пялёсткі кружацца па сцэне, дзьме моцны вецер.

Вядома, спектакль уяўляе сабой не пераказ сюжэту кнігі, а нейкі асацыятыўны шэраг, народжаны фантазіяй стваральнікаў пастаноўкі на аснове старажытнага тэксту. І ўсё ж, пры аналізе самога сцэнічнага твора становіцца зразумела, што Руслан Кудашоў ідзе за так званай свецкай трактоўкай «Песні Песень», распавядаючы са сцэны менавіта пра любоўныя адносіны мужчыны і жанчыны. Пры гэтым перад глядачом паўстаюць не канкрэтныя вобразы Саламона і Суламіты, а нейкія абагульненыя герой і гераіня, якія знаходзяцца па-за эпохай і па-за часам. Такім чынам, расказаная са сцэны гісторыя ніяк не прывязана да рэлігійнай трактоўкі, а апявае каханне як пачуццё, што нараджаецца паміж двума людзьмі ў пакутах і ў пакутах жа памірае.

«SOS (The Song of Songs)» – гэта сцэнічная кантата для чатырнаццаці спевакоў, двух чытальнікаў, перкусіі і тэлеграфнага ключа. У аснове лібрэта ляжаць тры тэксты: «Песня Песень»; лісты старажытнарымскага палітычнага дзеяча Плінія Малодшага, які быў сведкам вывяржэння Везувія і гібелі Пампеі; дзённікавыя запісы стваральнікаў перформанса. Гэта сайт-спецыфік праект, які адаптуецца да розных пазасцэнічных пляцовак. У адрозненне ад спектакля Руслана Кудашова, Вера Мартынаў наўмысна выбірае лаканічную, мінімалістычную, манахромную форму, напauняючы яе багатым музычным матэрыялам кампазітара Аляксея Сысоева і харэаграфіяй Мікіты Чумакова.

Тэксты розных часоў, пераплятаючыся паміж сабой, распавядаюць пра перажыванні чалавекам катастроф рознага маштабу – ад асабістых да амаль сусветных. Становіцца зразумела, што чалавечыя пачуцці, якія перажываюцца зноў і зноў людзьмі абсалютна розных эпох, ніколі не згубяць сваю актуальнасць, будуць зразумелыя і блізкія кожнаму ў любы перыяд існавання чалавецтва. Боль страты, страх забыцця, надзея на выратаванне – усё гэта сёння крапа сэрца кожнага, закранала душу і раней. У спектаклі ў самы кульмінацыйны, трагічны момант гучанне «Песні Песень» абрываецца, але ў фінале, пасля таго як катастрофа ўсё ж была перажыта, выдатны старажытны тэкст пачынае гучаць зноў.

Гэтая змрочная музычная прыпавесць аб пражыванні чалавекам маленькіх і вялікіх трагедый таксама не нясе рэлігійнага пасылу. Аўтары перформанса ніяк не суадносяць яго ні з іўдзейскай, ні з хрысціянскай трактоўкай «Песні Песень».

Беларускі рэжысёр Юрый Дзівакоў і мастачка Таццяна Дзівакова знаходзяць свой ключ да разумення кнігі. Яны распавядаюць праз гэты тэкст гісторыю пра шлях сучаснай жанчыны. Жанчынам з дзяцінства распавядаюць пра каханне да мужчыны як пра галоўнае іх прызначэнне. Узвялічванне рамантычных адносін прыводзяць да таго, што жанчына апантана шукае ідэальнага кахання. Але так занадта ўзнёсла кахаць можна толькі нежывы і далёкі вобраз ці выяву на экране.

Суламіта (Марта Голубева) сядзіць у канцы доўгага прастакутнага стала, пакрытага напаяпразрыстай цыратай, якая свеціцца знутры. На яе рытмічна падаюць буйныя чырвоныя кроплі з высока падвешаных кропельніц. Жанчына, быццам донар жыцця, раняе гэтыя кроплі на пусты стол, як у нябыт, бездань. Суламіта нараспеў, то пяшчотна і лірычна, то апантана і горача заклікае да сябе любоў, шукае яе: «Не бачылі вы таго, каго кахае душа мая?» [3]. Яна малюе для сябе вобраз каханага, як лепшага з мужчын.

У той жа час патэнцыйны каханы паўстае ў вобразе мужчыны, народжанага такой жа жанчынай, якая гадуе з яго аб'ект пажадлівасці. Ён, шматкроць ўзвялічаны экраннай выявай за спіной Суламіты, вельмі заняты сабой і сваёй прыгажосцю. Нават прамаўляючы словы захаплення ёю, ён гладзіць і ўпрыгожвае свой твар. Ён бясконца ўпіваецца сабой і сваімі вельмі важнымі справамі, такі велізарны і аўтарытэтны, як бацька ці Бог. Акторка ў нейкі момант з бачным стараннем цягне ўніз два ліны па баках стала, і сэрцы чырвонага і сіняга колеру падымаюцца над сцэнай. А Саламон у выкананні Эльдара Бякірава з лёгкай усмешкай назірае з экрана за тым, як яна працягвае наймавернымі намаганнямі ўтрымліваць два велізарныя сэрцы, якія могуць біцца, толькі калі жанчына не апусціць рукі. Як і ў папярэдніх прыкладах, рэжысёр выбірае свецкі погляд на трактоўку «Песні Песень».

Тым не менш мы бачым тры розныя інтэрпрэтацыі «Песні Песень», хоць і ажыццёўленыя ў рамках свецкай трактоўкі: трагедыя кахання, перажыванне страты, цяжкі шлях да ўзаемаразумення.

Такім чынам, дзякуючы сучаснаму рэжысёрскаму погляду кананічная кніга Старога Запавету набывае актуальныя і надзённыя рысы, што дазваляе зірнуць на «Песню Песень» Саламона з пунктаў гледжання, не раскрытых даследчыкамі самога тэксту кнігі. Адметна, што тэатральныя пастаноўшчыкі сёння амаль аднадушна ігнаруюць рэлігійную аснову тэксту, выстаўляючы на пярэдні план праблемы ўзаемаадносін паміж людзьмі.

1. Гледхилл, Т. Книга Песни Песней / Т. Гледхилл. – СПб. : Мирт, 2010. – 252 с.

2. Лопухин, А. П. Толковая Библия, или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов: Толкование на Песнь Песней Соломона [Электронный ресурс]. / А. П. Лопухин. – 2009. – Режим доступа: https://azbyka.ru/otechnik/Lopuhin/tolkovaja_biblija_25/. – Дата доступа: 06.04.2019.

3. Песнь песней Соломона в переводе Абрама Эфроса // Электронный журнал «Сады и время» [Электронный ресурс]. – 1910. – Режим доступа: <http://www.gardenhistory.ru/page.php?pageid=111>. – Дата доступа: 04.02.2019.

4. Синило, Г. В. Библия и мировая культура / Г. В. Синило. – Минск : Вышэйш. школа, 2015. – 685 с.

5. Электронная еврейская энциклопедия // Электронный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eleven.co.il/bible/hagiographa/13203/>. – Дата доступа: 04.05.2019.

ТЕХНИЧЕСКАЯ КНИГА В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ГУМАНИТАРНОГО ПРОФИЛЯ

Д. Г. Козленко,

*старший преподаватель учреждения образования
«Военная академия Республики Беларусь»*

«Когда на нас надвигается новая технология, тот, кто не стал частью парового катка, становится частью мостовой», – утверждал Стюарт Брэнд, футурист, эколог, предприниматель и писатель, инициатор и вдохновитель сборника статей об окружающей среде и технологиях «Каталог всей земли», первый номер которого вышел в 1968 году.

Техника сама по себе сегодня является феноменом, требующим особого философского осмысления. Ее современные позиции больше ориентированы на специализированные рецептурно-технические и теоретические, научно-технические и системотехнические знания, которые воплощаются не только в практической деятельности, но и в информационных ресурсах различных форматов.

С. М. Курбатова отмечает, что история технической книги достаточно коротка по сравнению с историей книги вообще. Если первая печатная книга в России появилась в XVI в., то первая книга технического содержания – лишь в начале XVIII в. [4, с. 28]. История и сущность технической книги глубоко изучена в 60–80-х гг. XX в. (Н. О. Алек-